

Универзитет у Београду

Факултет политичких наука

Наставно – научном већу

Одлуком Наставно – научног већа Факултета политичких наука од 11. априла 2024. године именована је Комисија за преглед и оцену завршене докторске дисертације Бобана Марјановића под насловом „*Питање ратног дуга у југословенско – америчким односима (1918 – 1941)*“ у саставу проф. др Драган Р. Симић, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду, проф. др Драган Ђукановић, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду и др Весна Алексић, научна саветница Института за новију историју Србије. Комисија је прегледала и оценила докторску дисертацију и на основу мишљења свих њених чланова подноси Наставно – научном већу Факултета политичких наука:

Реферат о завршеној докторској дисертацији

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Бобан Марјановић рођен је 15. јуна 1981. године у Нишу где је завршио гимназију „Светозар Марковић“ 2000. године. Основне студије на департману за историју уписао је 2013. године на Филозофском факултету у Нишу које је завршио 2018. године са просечном оценом 8,60. Мастер студије на модулу Међународни односи – Сједињене Америчке Државе, на Факултету политичких наука у Београду уписао је 2018. и завршио наредне 2019. године са просечном оценом 9,83. По завршетку мастер студија исте 2019. године уписао је докторске академске студије политикологије на Факултету политичких

наука у Београду на смеру Међународне и европске студије. Положио је све предвиђене испите на докторским студијама са просечном оценом 10,00.

На Факултету политичких наука је од 2020. године ангажован као сарадник – демонстратор на предметима Савремена политичка историја, Политичка историја Југославије и Историја спољне политике Србије. Током мастер и докторских студија стручно се усавршавао ангажовањем у Центру за америчке студије Факултета политичких наука. Био је и стипендиста Еразмус плус (Erasmus+) краткорочне мобилности за студенте докторских студија, које је провео на Филозофском факултету Универзитета у Марибору током маја-јуна 2023. године. Наведени боравак искористио је и за истраживање у Покрајинском архиву у Марибору. Кандидат Бобан Марјановић је члан Центра за економску историју на Институту за економске науке у Београду.

Бобан Марјановић је објавио радове у научном часопису и тематском зборнику:

Boban Marjanović, „Finansijski odnosi Sjedinjenih Američkih Država i Kraljevine SHS – Blerov Zajam 1922. године“, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Година XV, Бр. 26, 2021. стр. 143-161. (M51, ISSN 1820-6700)

Саша Мишић, Бобан Марјановић, „Српска политичка емиграција и југословенско–амерички односи 1970–их година“, *Лесковачки зборник*, Национални музеј Лесковац, Бр. LXII, 2022. стр. 313-334. (M52, ISSN 0459-1070)

У раду „Finansijski odnosi Sjedinjenih Američkih Država i Kraljevine SHS – Blerov Zajam 1922. године“ кандидат је анализирао политичке и финансијске преговоре две државе почетком 1920–их година поводом зајма Блер банке из Њујорка од 100 милиона долара у злату додељеног Краљевини СХС. Рад објашњава политичке и финансијске билатералне односе САД и Краљевине СХС, процес преговора око услова зајма и политичке последице које је зајам произвео у првој половини 1920–их година.

Радам „Српска политичка емиграција и југословенско–амерички односи 1970–их година“ аутори су објаснили улогу српске политичке емиграције коју је она имала у југословенско–америчким односима током 1970–их година. Обрађена је политика

председничких администрација Ричарда Никсона, Џералда Форда и нарочито Џимија Картера према деловању српске политичке емиграције на територији САД.

Учествовао је на међународној конференцији „Српско – америчко партнерство кроз векове“ одржаној јула 2022. године у организацији Центра за америчке студије Факултета политичких наука са излагањем на тему представљања југословенских ратних циљева испред америчке независне институције Савета за спољне послове (Council on Foreign Relations) 1941. године.

У консултацијама са ментором, кандидат Бобан Марјановић се определио за израду докторске дисертације на тему „*Питање ратног дуга у југословенско – америчким односима (1918 – 1941)*“, коју је Веће научних области правно – економских наука Универзитета у Београду одобрило на својој 4. седници одржаној 28. марта 2023. године.

Дисертација кандидата Марјановића израђена је у складу са Упутством о облику и садржају докторске дисертације. Према Правилнику о академској честитости Факултета политичких наука дисертација је прошла проверу плагијата у програму *iThenticate*. Утврђено је да рад не садржи текст неправилно преузет из других извора. Дисертација је писана ћириличним писмом, фонтом *Times New Roman*, величине писма 12 типографских тачака, са проредом основног текста од 1.0 и маргинама од 20 мм. Дисертација је написана на 283 страна од којих основни текст чини 257 страна. Остале стране садрже насловну страну, преглед садржаја, списак библиографских јединица и формално – правне изјаве кандидата. Рад је превасходно заснован на коришћењу необјављене архивске грађе похрањене у више београдских архивских установа, пре свих у бројним фондовима Архива Југославије. Коришћено је, такође, 28 збирки публикованих историјских извора на српском и енглеском језику. Списак коришћене литературе обухвата 123 јединице научних монографија, 42 научна рада публикована у научним часописима и зборницима радова, као и три необјављене тезе.

Поред закључка, дисертацију чини седам поглавља: *Увод* (прво поглавље), *Српско – југословенски ратни зајам и САД* (друго поглавље), *САД, Краљевина СХС и питање ратних репарација на Париској мировној конференцији* (треће поглавље), *Спољна политика САД, Краљевине СХС и питање ратних дугова* (четврто поглавље), *Политички*

преговори Краљевине СХС и САД поводом регулисања ратног дуга (пето поглавље), *Сумрак југословенско – америчких односа* (шесто поглавље) и *Југословенско – амерички односи за време администрације Френклина Д. Рузвелта* (седмо поглавље).

Поглавља заједно чине кохерентну и логичку целину у којој се научним приступом извршила обрада, анализа и синтеза архивских докумената и литературе. На основу тога, Комисија закључује да је дисертација по својој форми и изложеном тексту у складу са методолошким стандардима и захтевима.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања рада је финансијско – политичка проблематика регулисања југословенског ратног дуга према Сједињеним Америчким Државама у оквиру ширих билатералних односа наведених земаља у периоду између два светска рата. Предмет истраживања налази се у домену историјске науке и науке о међународним односима. Разлог стварања везе између ове две науке налази се у чињеници да је теоријски приступ науке о међународним односима омогућио свеобухватну анализу међународног система у периоду између два светска рата. Критичко објашњење и дескрипција историјских извора коришћених у дисертацији су у узајамној вези са теоријом неокласичног реализма науке о међународним односима. На тај начин је научно објашњена структура међународног система заснована на финансијској компоненти међународне политике. Главно истраживачко питање постављено у дисертацији јесте да ли су Сједињене Државе стварале подстицаје и ограничења у међународном систему, примењујући комбиновано мултилатерални и билатерални облик спољне политике у зависности од конкретне политичке ситуације и на тај начин утицале на обликовање политике Југославије у уређивању ратног дуга. Досадашња научна истраживања која су за тему имала анализу билатералних односа САД и Југославије у наведеном периоду нису стављала у фокус проблематику регулисања југословенског ратног дуга према САД. Једино је ауторка Линда Килен делимично дотакла наведени проблем, али у оквиру разматрања ширих економских односа две земље.

Научни циљ дисертације јесте научно објашњење југословенско-америчких односа у периоду између 1918. и 1941. године кроз научну интерпретацију проблема регулисања ратног дуга Југославије према Сједињеним Америчким Државама. Описане су спољне политике две државе и анализиране активности најзначајнијих државних функционера. Објашњене су, такође, основне карактеристике спољне политике САД у процесу наплате ратних дугова, као и главне компоненте југословенске стратегије у регулисању дужничких обавеза према САД.

С обзиром да је питање враћања ратних дугова било уско везано са исплатом ратне одштете од стране Немачке, у раду је посвећена нарочита пажња феномену немачких ратних репарација. У дисертацији је доказана узајамна веза између ратних дугова и немачких ратних репарација чиме је научно објашњен утицај ове везе на проблематику враћања југословенског ратног дуга САД. Научно објашњење формирано је на основу емпиријски утврђених чињеница садржаних у примарним изворима, насталих радом најважнијих државних одлучиоца који су имали политичку и формалну моћ да предлажу, стварају и спроводе спољну политику. У раду су успостављени конкретни узроци, нормативност и последице деловања настали у процесу регулисања и отплате ратних дугова. Поред научног циља дисертације, постоји и друштвени циљ. Друштвени допринос се огледа у проширивању историјског наслеђа Србије и Краљевине Југославије. Остварен је циљ којим су продубљена научна сазнања о билатералним односима некадашње југословенске државе и САД. Резултатима истраживања стручној и заинтересованој јавности указано је на непознате историјске процесе.

3. Основне хипотезе истраживања

Хипотетички оквир састоји се од једне опште хипотезе, шест посебних хипотеза и седамнаест појединачних хипотеза.

Општа хипотеза гласи: Главни фактор у динамици југословенске отплате ратних дугова према Сједињеним Америчким Државама у међуратном периоду представљала је спољна политика Сједињених Америчких Држава према репарационим исплатама Немачке.

Прва посебна хипотеза гласи: Узрочно – последична веза између ратних дугова и ратних репарација један је од главних разлога који је створио незванични међународни систем у финансијско – политичким односима након Париске мировне конференције у којем су САД представљале најважнију светску силу.

Друга посебна хипотеза гласи: Политички притисак САД поводом наплате ратних дугова представља први подстицај који је утицао на спољну политику Краљевине Југославије у регулисању укупног ратног дуга и стварању стратегије у његовој отплати.

Трећа посебна хипотеза гласи: Дозов план настао мултилатералним радом Комисије за репарације под америчким предводништвом, у облику другог системског импулса Сједињених Држава омогућио је Југославији склапање уговора о регулисању отплате америчког ратног дуга.

Четврта посебна хипотеза гласи: Трећи спољнополитички импулс Америке према Југославији представља притисак Комисије за ревизију немачке одштете под вођством Овена Јанга из 1929. године.

Пета посебна хипотеза гласи: Четврти импулс Сједињених Држава према Југославији у облику Хуверовог мораторијума изазвао је најнижу тачку у билатералним односима САД и Југославије.

Шеста посебна хипотеза гласи: Председничка администрација Френклина Д. Рузвелта наставила је дотадашње америчко деловање поводом међусавезничких ратних дугова и ратних репарација што је произвело додатно дипломатско удаљавање Југославије од САД.

Свака од посебних хипотеза је потврђена у одговарајућим поглављима дисертације и резултати хипотеза су образложени у закључку рада кандидата.

4. Методе које су се користиле у раду

Као примарни општенаучни метод у дисертацији користи се историјски метод: хронолошки – са циљем одређивања историјске реконструкције процеса и тематски –

услед постојећих неразјашњених квалитативних и квантитативних података. Централна метода истраживања јесте анализа и научна критика историјских извора из архивских институција, након чега је употребљена научна метода синтезе резултата у форми експозиције. Аналитички модел дисертације ослања се на научним експликативним и дескриптивним основама. С обзиром на постављени теоријски оквир и епистемолошко становиште, у дисертацији се користе научне методе дедукције, индукције, компарације, специјализације и генерализације. Оперативна метода је извршена критичком анализом садржаја примарних историјских извора и извора првог реда, као и изабране литературе.

Методе коришћене у раду се налазе у корелацији са предметом истраживања због чега је извршена научна дескрипција три нивоа анализе: међународног, државног и појединачног. Опис свих нивоа анализе поставио је универзалну основу за научно објашњење политичких и финансијских билатералних односа Југославије и Сједињених Држава. У раду су коришћене методе којима су успостављени узрочни искази и узрочни односи истраживаних друштвених феномена. Овако постављено, научно објашњење емпиријских вредности резултат је критичке анализе примарних докумената што је уједно и најважнији аспект дисертације.

Примарни метод у изради дисертације јесте историјски метод. Спроведен је хронолошки метод са циљем како би се изградила комплетна историјска реконструкција догађаја и процеса. Метод је заснован и на тематском приступу услед научно неразјашњених чињеница у квалитативном и квантитативном смислу. Основно начело у критици исказа примарних извора било је засновано на научном сагласју свих расположивих извора. Поклоњено је поверење истраженим документима јер је утврђена њихова веродостојност приликом упоређивања са постојећим сазнањима. Коришћен је метод анализе као једне од основних метода научног сазнања. Методом анализе извршена је декомпозиција структуре предмета истраживања на његове саставне везе по деловима – проблематика ратних дугова је раслојена на њихову везу са ратним репарацијама, америчким зајмовима и потрагом за безбедношћу америчке спољне политике. Аналитички модел је заснован на дескриптивним и експликативним циљевима с обзиром да је био неопходан опис спољне политике обе државе, како би се дошло до научног објашњења емпиријских резултата у деловању држава. Аналитичком методом извршена је научна

дескрипција деловања индивидуалних политичких фактора, с обзиром да су њихове активности имале снагу да изврше утицај на друга два нивоа анализе. Ова метода је била неопходна за утврђивање везе карактеристика међународног система и интеракцију Краљевине Југославије са његовим незваничним институцијама, попут финансијских комитета током двадесетих година или Репарационе комисије.

Компаративни метод важан је за класификацију свих билатералних случајева. Овом методом извршено је међусобно поређење са преговарачким процесом Југославије у односима са америчком Конгресном комисијом. Издвојене су установљене сличности и разлике, чиме се дошло до научног сазнања о положају Југославије у њеним финансијским односима са САД у односу на остале чиниоце у систему репарација и дугова. Утврђивањем односа САД са осталим државама у раду је утврђена каузална веза која се налази у складу са општом хипотезом.

Научне методе за израду дисертације нису биле могуће без увида у оригинална документа Архива Југославије, Архива САНУ, Државног архива Србије, Историјског архива Београда и Архива Народне банке Србије. Од секундарних извора кандидат користи научне монографије и публикације из области историје, међународних односа, економије и других сродних научних дисциплина.

Комисија је заузела став да је кандидат успешно савладао почетне циљеве користећи наведене методе. Истраживачким процесом дошао је до научних сазнања и резултата који су одговарајући постављеним циљевима и хипотезама.

5. Опис садржаја дисертације

Садржај докторске дисертације кандидата Бобана Марјановића чине увод, шест поглавља и закључак.

У уводном делу који је истовремено и прво поглавље рада формулисан је проблем истраживања, изложен предмет истраживања и теоријски оквир неокласичног реализма. У уводу се образлажу методе истраживања, хипотезе дисертације, значај и допринос истраживања, уз кратак опис садржаја дисертације. Описан је методолошки оквир, преглед

коришћених архивских историјских извора, секундарна грађа и очекивани научни и друштвени резултати који су постављени током истраживања и израде дисертације.

Друго поглавље говори о настанку ратног дуга Југославије који је требало да се регулише. Најпре је установљено како је Србија за потребе рата позајмила један део новчаних средстава. Други део зајма који је чинио укупни ратни дуг, настао је након стварања нове југословенске државе и у овом поглављу су објашњени разлози његовог настанка. Хронолошки је представљен процес стварања задужења током Првог светског рата и након примирја, уз научну дескрипцију политичких односа САД и Србије, одн. Краљевине СХС.

Треће поглавље представља основне спољнополитичке намере две земље у раду Париске мировне конференције (1919 – 1920) са освртом на наплату и уређивање немачке ратне одштете. Анализирана је политика краљевске владе из Београда и њене делегације у Паризу поводом утврђивања ратне одштете поражених сила. Постављена је основа за разумевање главне хипотезе дисертације која се односи на репарационе исплате Немачке. Извршена је анализа политичких циљева Сједињених Држава на мировној конференцији у погледу успостављања репарационих ануитета.

Четврто поглавље говори о вишедимензионалном спољнополитичком деловању САД. Објашњена је стратегија изолационизма у америчкој традицији у периоду између два светска рата. Представљени су обрасци америчке спољне политике према европским државама поводом ратних дугова и кредитирања иностраних влада. Приказана је узрочно – последична повезаност наплате ратних дугова и издавања нових зајмова у склопу новоствореног положаја Америке као велике силе у систему европских држава. Извршена је анализа унутрашњих политичких прилика у Америци и како су оне утицале на америчку званичну политику према европским дужницима. Дефинисан је национални интерес САД у погледу наплате ратних дугова. Посебан део поглавља односи се на југословенски приступ у регулисању ратног дуга Америци и којим моделом је она настојала да испуни своје финансијске облигације. Објашњена је стратегија одуговлачења и повезивања исплате ратних дугова са компонентом наплате ратних репарација од Немачке.

У петом поглављу кандидат је извршио научну дескрипцију Дозовог плана и односа Југославије према његовим одредбама. Како Дозов план представља промену у међународном систему које су извршиле Сједињене Државе, објашњено је прилагођавање југословенске владе у доношењу стратешких одлука поводом отплате ратног дуга. Говори о деловању југословенских државних функционера и начин на који су они водили преговоре са Америчком комисијом за наплату дугова (WWFDC) поводом регулисања ратног задужења. Представљена је анализа билатералних политичких односа у најужем смислу путем непосредних контаката представника краљевске владе и америчких функционера. Објашњени су политички преговори, имплементација југословенске стратегије према регулисању ратног дуга, као и коначни резултати преговора.

У шестом поглављу кандидат се бави фундаменталном трансформацијом америчког спољнополитичког приступа у процесу наплате ратних дугова и исплате немачких репарација. Објашњени су мултилатерални преговори вођени у Јанговој комисији за ревизију ратне одштете Немачке. Приказана је анализа југословенске дипломатије у процесу стварања новог модела отплате ратних репарација и њеног прилагођавања новој дужничкој реалности насталој услед доминантног америчког утицаја. Посебан део поглавља односи се на рад администрације Херберта Хувера и њен пресудни утицај на промену динамике у билатералним односима са Југославијом, насталом услед једногодишњег мораторијума на све ратне облигације.

Седмо поглавље говори о смиривању међународног проблема наплате ратних дугова. Објашњава последице које је ово питање оставило на билатералне финансијске, политичке и војне односе Југославије и Сједињених Држава. У овом поглављу извршена је анализа рада председничке администрације Френклина Д. Рузвелта према питању ратних дугова. Објашњена је веза неплаћања ратних дугова и југословенске потраге за новим америчким кредитима за куповину наоружања уочи почетка Другог светског рата.

Последњи део рада представља закључак у којем су наведени сви емпиријски налази дисертације и у којем су образложене потврде почетних хипотеза.

6. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Бобан Марјановић је у дисертацији показао да је проблем исплате ратног дуга Југославије према САД представљао главно отворено питање у билатералним односима у међуратном периоду од кога су зависили шири финансијски односи две државе. Кандидат је објаснио како је успешно регулисање овог проблема представљало услов да Вашингтон одобри Југославији нове зајмове, који су јој били неопходни како би обновила земљу и стабилизовала државни буџет. Марјановић је такође утврдио како је одбијање Југославије да током тридесетих година 20. века настави са исплатом ратног дуга, формално спречило државни врх ове земље да од САД добије кредите за куповину неопходног наоружања уочи почетка Другог светског рата.

Марјановић је истраживањем питања враћања југословенског ратног дуга САД потврдио тезу о узајамној повезаности ратних дугова са отплатом ратних репарација Немачке. С обзиром на наведено, аутор је оправдано доста простора у дисертацији посветио научној анализи улоге САД у процесу решавања проблема ратних репарација Немачке. Убедљиво је доказао како су амерички спољнополитички планови за регулисање наведеног питања Дозов план, Јангов план и нарочито тзв. Хуверов мораторијум имали фундаментални утицај на југословенску политику отплате ратног дуга према Сједињеним Америчким Државама. Са друге стране, кандидат је показао како Друштво народа, на чији рад се Краљевина Југославија током највећег периода између два светска рата ослањала, није имало велики значај у стварању и спровођењу финансијско – политичких конвенција поводом ратних облигација, већ да су правила за регулисање ратних дугова и ратних репарација у огромној мери настајала спољнополитичким деловањем Сједињених Држава.

Обављеним истраживачким поступком у складу са академским стандардима Бобан Марјановић је обогатио постојећи научни фонд и пружио академској заједници значајна нова научна сазнања о билатералним односима САД и Југославије у периоду између два светска рата. Поред доприноса југословенско-америчким односима, дисертација је пружила научно објашњење ширег проблема међузависности ратних дугова и немачких ратних репарација након Првог светског рата.

У дисертацији је коришћен мултидисциплинаран приступ чиме је потврђен став одређених научних дебата које тврде да се наука о међународним односима и историјска наука допуњују међусобно методолошки, теоријски и емпијски. Кандидат је успешно

потврдио комплементарну везу наведених наука користећи се постулатима неокласичног реализма и критичког приступа у анализи примарних историјских извора.

7. Закључак

На основу прегледа дисертације, чланови Комисије сагласни су у оцени да је рад „Питање ратног дуга у југословенско – америчким односима (1918 – 1941)“ оригинално и научно утемељено дело урађено према претходно одобреној пријави. Бобан Марјановић је до резултата истраживања дошао самосталним и темељним истраживачким радом. Како питање регулисања југословенског ратног дуга према САД у међуратном периоду није адекватно научно обрађено у литератури, кандидат је нарочиту пажњу посветио критичкој анализи великог броја релевантних и доступних историјских извора похрањених у домаћим архивским установама. Тако добијени резултати употпуњавају постојећу белину када је у питању тема ратних дугова и дају значајан допринос продубљенијем познавању финансијских као и укупних економских односа између Сједињених Америчких Држава и југословенске државе у наведеном периоду.

Дисертација представља заокружену логичку целину у теоријском, методолошком, научном и емпиријском смислу. Комисија констатује да су приликом израде поштовани прописани академски и научни стандарди писања дисертације. На основу претходно изнетих оцена, Комисија предлаже Наставно – научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду да:

- 1) прихвати Реферат;
- 2) образује Комисију за одбрану дисертације;

3) да одобри јавну одбрану докторске дисертације „Питање ратног дуга у југословенско – америчким односима (1918 – 1941)“, да проследи дисертацију, Реферат и своју одлуку у даљу процедуру Већу научних области правно – економских наука Универзитета у Београду.

У Београду 05. јуна 2024. године

Комисија за преглед и оцену докторске дисертације:

проф. др Драган Симић, редовни професор, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

проф. др Драган Ђукановић, редовни професор, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

др Весна Алексић, научна саветница, Институт за новију историју Србије, Београд
